

Aslında Hepimiz Çok Zekiyiz!

Çevremizdeki birilerinin zeki olduğundan söz edildiğini duymuşuzdur. Peki, onlara neden böyle denir? Güzel mi konuşurlar? Yaptıkları resimler çok mu beğenilir? Ya da piyano, gitar mı çalarlar? Matematik sorularını en hızlı onlar mı yapar?

Zekâ, çok eski zamanlardan beri bilimadamlarının ilgilendiği bir konu oldu. Bu ilgi, bireylerin zihinsel özelliklerini daha iyi anlama isteğinden kaynaklanıyordu. Bu amaçla zekâ testleri geliştirilmişti. Ancak, zekânın ne olduğu konusunda farklı görüşler vardı. Başlangıçta zekânın yalnızca sayısal ve sözel becerilerle ilgili olduğu düşünülürdü. Bu nedenle zekâ testleriyle yalnızca sayısal ve sözel beceriler ölçülüyordu. Bu yaklaşım, 1980'li yıllara değin sürdü. Eğitim etkinlikleri de ağırlıklı olarak sayısal ve sözel

becerileri geliştirmek üzere planlanıyordu. Oysa spor, resim, müzik gibi alanlarda çok başarılı oldukları halde, sayısal-sözel konularda yeterli görülmediklerinden, okula kabul edilmeyen, hatta okuldan atılanlar da olurdu. Peki, onlar "zeki" değil miydi?

Araştırmalar ilerledikçe, zekânın yalnızca sayısal ve sözel becerilerden oluşmadığı ortaya çıktı. Bunda beyin araştırmalarının da önemli rolü oldu. 1990'lı yıllarda, insan beyninin işlevine ilişkin yeni bilgiler elde

edilmeye başlandı. Harvard Üniversitesi'nde öğrenme psikoloğu olan Prof. Howard Gardner, yaptığı çalışmalar sonucunda elde ettiği bulgularını "Çoklu Zekâ Kuramı" başlığı altında bir araya getirdi. İnsan zekâsının yalnızca sayısal ve sözel yetenekten oluşmadığını düşünen Gardner'a göre, zekânın sekiz farklı boyutu vardı: sözel-dilsel, matematiksel-mantıksal, sözel-dilsel, uzamsal, bedensel-kinestetik, müzikal-ritmik, kişisel-içsel, sosyal-kişilerarası, doğal.

Selen, Çok Güzel Fıkra Anlatır

Çoklu zekâ kuramına göre düşündüğümde anladım ki, kuzenim Selen'in sözel-dilsel becerileri gelişmişti. Neden mi? Çünkü öykü, masal ve fıkraları öyle güzel anlatır ki, sanki anlattıklarını gerçekten yaşamış gibi olursunuz. Çok güçlü bir belleği vardır. Sözcük ve tekerleme gibi dil oyunlarına bayılır. Kitap, dergi vb. okumayı çok sever. Şiir, kompozisyon ve öykü yazar. İnsanlarla kısa sürede sözel iletişim kurar ve ikna yeteneği güçlüdür. Yabancı dil öğrenmeye de oldukça istekli ve yatkındır. Selen gibi, sözel-dilsel becerileri gelişmiş olanlar, şair, yazar, politikacı, editör, hukukçu, gazeteci olabilirler.

Güvercinlerin Hareketleri ve Matematik

Geçtiğimiz aylarda Oscar Ödülü alan ve adından çok söz edilen bir sinema filmi var: Akıl Oyunları. İzleyenler anımsar; film Nobel Ödülü almış bir matematikçiyi, John Nash'i anlatıyor. John Nash, mantıksal düşünme, sayıları kullanma, sözcükler, sayılar ve kavramlar arasındaki ilişkileri ayırtma, hesaplama, bunları matematiksel formüllerle ifade etme, karşılaştırma ve benzetmeler yapma gibi davranışlar açısından biraz farklı özellikleri olan bir kişi. Örneğin, güvercinlerin hareketlerini inceleyerek, bunları matematiksel formüller haline getirmeye çalışıyor. Ya da yalnızca sayılardan oluşan gizli askeri şifreleri çözebiliyor. Çoklu zekâ kuramına göre, filmin kahramanı John Nash'in mantıksal-matematiksel becerileri oldukça gelişmiş. Fenbilimciler, matematikçiler, muhasebeciler, mühendisler, bilgisayar programcıları, istatistikçiler, mantıksal-matematiksel becerilerini diğer insanlara göre daha etkili kullanırlar.

Yıldızlardan Şemsiye Çizebilmek

Aslında John Nash'in bazı özellikleri uzamsal (görsel-mekânsal) becerilerle de ilgili. Üçboyutlu düşünebilme, bir nesnenin şeklini, rengini ve tüm ayrıntılarını akılda canlandırma, gördüklerini, düşündüklerini şekil ve grafiklerle gösterme gibi becerileri kapsayan davranışlar, uzamsal zekâyla ilgilidir. John Nash, gökyüzündeki yıldızlardan bir kısmını aklından işaretleyerek, yıldızlardan düşsel bir şemsiye çizebiliyordu. Uzamsal zekâyla ilgili

beceriler, izcilik, mimarlık, tasarım, havacılık, heykeltıraşlık gibi alanlarda kullanılabilir.

Dansla Kendini İfade Etmek

Dansın Sultanları'nı duymuşsunuzdur. Bu dans grubu, duygu ve düşünceleri bir düzenleme içinde, ulusal ezgilerin eşliğinde, yöresel dans adımlarıyla, bedenleri aracılığıyla insanlara aktarıyorlar. Gardner'ın tanımladığı bedensel-kinestetik (duyu-devinimsel) zekâ, Dansın Sultanları'nda olduğu gibi, düşünce ve duyguları ifade ederken ya da cerrah ve teknisyenler gibi, sorun çözerken kullanılır. Sporcular, heykeltıraşlar, pandomim sanatçıları ve müzik aleti çalan kişiler bedensel-kinestetik zekâlarını yoğun olarak kullanırlar.

Müzikle Düşünmek

Müzik aleti çalma, notalarla, ritmle düşünme, farklı sesleri tanıma, taklit etme, yeni melodiler oluşturma, kendini müzikle ifade edebilme gibi beceriler de müzikal-ritmik zekâ boyutuna aittir. Peki, bu yönleriyle tanıdığımız insanlar kimler? Fazıl Say? İdil Biret? Ya İlhan Şeşen? Bazen dinlediğimiz şarkılarla duygularınız, neşelenirsiniz! İşte, müzisyenlerin farkı da burada; duygularını notalarla, ezgilerle bizlere anlatmalarında. Müzikal-ritmik becerileri gelişmiş olanlar, müzisyen, orkestra şefi ya da besteci olarak karşımıza çıkabilirler.

Yaşama Yön Verirken

Kimi insanlar vardır ki kendi sorunlarıyla başetme konusunda başarılıdır, kendine güvenir, tek başına çalışmaktan sıkılmazlar. Yaşadıkları her olay ya da deneyim üzerinde uzun uzun düşünürler. Bunun sonucunda kendi iç dünyalarında bir değer ve anlayış sistemi oluştururlar. Her olayda kendileriyle bir bağ kurarlar. Örneğin, bir yazar için iç dünyasını yazarak aktarmak önemlidir. Çoklu zekâ kuramına göre, bu tip bireylerin kişisel-içsel zekâları gelişmiş kabul edilir. Bu zekâ boyutu, bireyin kendisinin güçlü-zayıf, olumlu-olumsuz yönlerini, ruh halini, isteklerini anlama, bunlara göre düşüncelerini şekillendirme, yaşamını planlama ve yönlendirme becerilerini içerir. Psikologların, felsefecilerin, yazar ve şairlerin kişisel-içsel zekâları gelişmiştir.

İnsanlarla İletişim Kurarken

Kişisel-içsel zekâsını kullananlardan başka, sosyal-kişilerarası zekâlarını kullananlar; çok farklı kişiliklerdeki insanlarla kolaylıkla iletişim kurabilirler. Bunu yaparken, sözel ve bedensel becerilerini de işin içine katarlar. İnsanları yönetebilme, onlarla uyumlu çalışabilme, insanları ikna edebilme becerileri de vardır. Zekâsının bu boyutunu etkin kullanan insanlar, kalabalıkta kendilerini iyi hissederler. Politikacılar, psikologlar, öğretmenler, oyuncular ve sanatçılar

sosyal-kişilerarası zekâlarını en üst düzeyde kullanan insanlara örnek verilebilir.

Doğayı Seviyorum

Eğer canlıların oluşumunu, gelişimini merak ediyorsanız, onları inceliyor, araştırıyor, tanımaya çalışıyorsanız, doğal kaynaklara, çevreye ve canlılara karşı duyarlıysanız; çoklu zekâ kuramına göre, doğa zekâsına sahipsiniz. İzciler, bitkibilimciler, hayvanbilimciler, veterinerler, fotoğrafçılar, ressamalar doğa zekâsı gelişmiş bireylere örnek olarak verilebilir.

Ben Bir Taneyim!

Çoklu zekâ kuramına göre, her insan farklıdır ve becerilerini farklı alanlarda gösterir. Zekânın sekiz boyutunun tümü bir insanda aynı oranda bulunabileceği gibi, bazıları daha baskın olabilir. Bireysel farklılıklarımızı ortaya çıkaran da budur. Örneğin, Cem Yılmaz gibi bir komedyende sözel, bedensel-kinestetik, görsel, sosyal zekâ daha belirgin olarak hissedilirken; Muzaffer İzgü gibi bir yazar da sözel, içsel, mantıksal, görsel zekâsını ortaya koyar. Dünya rekoru sahibi ünlü bilardocu Semih Saygıner, atışlarını yaparken uzamsal, bedensel-kinestetik, matematiksel zekâlarını daha fazla kullanıyor olabilir mi?

Farklı zekâ boyutlarımız bazen bağımsız, bazen de birlikte çalışırlar. Günlük yaşantımızda karşılaştığımız sorunlara çözümler üretirken, birden fazla becerimizi işe koşarsınız. Tek bir beceriyle yapılabilen hiçbir iş yoktur. Örneğin, flüt çalarken müzikal, bedensel, içsel zekâlarımız aynı anda çalışır. Resim yaparken, birine yol tarif ederken, bilgisayarda oyun oynarken acaba hangi tür zekâlarımızı birlikte kullanırız?

Çoklu zekâ kuramı, aslında hepimizin zeki olduğunu, ama bunu farklı alanlarda gösterebildiğimizi ortaya koyuyor ve giderek daha çok kabul görüyor. Okullarımızda da eğitimin, çoklu zekâ kuramı temel alınarak, bireysel özellikleri değerlendirebilecek şekilde yeniden planlanması gerekiyor.

Okulun basketbol takımında oynamak istiyor olabiliriz. Ama takıma başkaları seçilebilir. Bu, sizce kötü bir durum mu? Aslında değil; hatta belki de iyi bile! Örneğin, okulun korosunda, tiyatro grubunda, edebiyat veya çevre topluluğunda yer alabilmemiz; farklı becerilerimizi ortaya koyabilmemiz için belki de bir fırsat. Basketbol takımına seçilemediğimiz için üzülme yerine, zekâmızın farklı boyutlarını kullanarak, bunları geliştirebiliriz. Güçlü olan yönlerimizi gözardı etmeden, diğer yönlerimizin güçlenmesi için çaba harcayabiliriz. Kendimizi tanımaya çalışarak, öğrenmek istediklerimizi ilgilerimiz doğrultusunda planlayabiliriz. Örneğin, derste öğrenmemiz gereken bir konuyu oyunlaştırarak ya da onunla ilgili bir şiir yazarak daha kolay öğrenebiliriz. Okuldan başlayarak, yaşantımızı bireysel özelliklerimize, ilgilerimize göre planlamak bizi daha mutlu edecektir.

Sevilay Atmaca

Kaynaklar

Kaptan, Fitnat, "Çoklu Zekâ Kuramı", Fen Bilgisi Öğretimi, 1999.
Demirel, Özcan, "Çoklu Zekâ Kuramı", Planlamadan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı, 1999.
Yavuz, Kudret Eren, Eğitim-Öğretimde Çoklu Zekâ Teorisi Ve Uygulamaları, 2001.